

СОПСТВО КОДИРАНО СНОМ ИЛИ КЊИГА КОЈА МИСЛИ

БОЈАН ЈОВАНОВИЋ, *ОНИРИЧКИ КОД –
УВОД У АНТРОПОЛОГИЈУ СНОВА*,
HERAEDU, БЕОГРАД 2017.

Бојан Јовановић надвијен над двадестепрви век гледа у огледало човечанства. Очима најбољих шамана. Гледа у једну тачку реченог века из које се може рашчитати код снова, тог заједничког именитеља свих оних који су живели до сада и оних који га сада на планети окружују. Тај поглед је *de profundis*. Он је вертикалан и помера границе. Он тражи код за снова као што је библијски код тражио Њутн. Кажу, да је Њутн имао компјутер не би му требало 15 година крвавог рада који и није сасвим окончао. Бојан Јовановић је књигу о којој је реч „Онирички код – увод у антропологију снова”, припремао сигурно много дуже мада је имао компјутер. Јер је кроз све своје књиге које је до сада написао, укључујући дабоме и *Антологију снова*, то била припрема за ову, и надамо се ускоро наредну посвећену сновима. А у припремне године убрајам и његове године сневања. Јер само човек који је добар сневач може писати о сновима тако продубљено и фокусирано. Само човек који има свој велики сан да заснује антропологију снова може све то да сажме у једну књигу у којој је много књига, читава баштина и само он може довољно јасно да овом књигом појасни значај тумачења сваког сна у којем је садржан цели животни и спознајни контекст сневача у којој се и архетипови појављују. Касније ћемо више рећи о тим областима о којима, узгред, говоре све до сада објављене књиге Бојана Јовановића.

Да, постоје неке књиге које померају границе. Које вам, када случајно дођу у руке, одговарају на питања која сте безуспешно постављали неком другом прочитаном штиву. Морам да признам да, мада сам прочитала заиста прилично књига о сновима, тек после ове Бојана Јовановића, почело је

нешто да се дешава са мојим сновима. Одједном су постал згуснути. Као кап меда. Као да је прочитано хтело да начини синтезу свих мојих снова заштићених *password* и да их откључа. Назвала сам их ретро снови, пошто су приказивали ретроспективу мојих непослушаних наравоученија из ранијих снова, и престала сам о њима да рамишљам. Све до тренутка када сам започела да пишем овај текст о аутору за којег ме везују књиге о митовима, магији, пророчанствима, памћењу и самозаборавау, антрополошкој имагинацији, антологији снова и још много тога. Бојан Јовановић је, поред тога што је етнолог и антрополог, аутор преко 10 књига стихова, и синеаста, аутор четрдесетак филмова, и шта још не. Неколико живота је потребно за све ово и оно још ненабројано.

Увек сам са дивљењем и не мало респекта слушала снове оних људи који су сањали велика имена светске баштине, водили разговоре са њима, питали их и добијали неочекиване одговоре. Имала сам, дабоме, на уму Јунгову мисао да се увек сања у првом реду и готово искључиво о себи и кроз себе. Кад бих ја могла тако да усним одабране саговорнике, мислила сам! То ме подсетило на асимптоту Блеза Паскала „Када би неки занатлија био сигуран да ће сваке ноћи дванаест сати сањати да је краљ, мислим да би био готово исто тако сретан колико и краљ који би сваке ноћи дванаест сати сањао да је занатлија.” У чему је онда тајна снова, помислићете. И управо желим да сваки читалац *Ониричког кода* постави себи ово питање. Јер цела књига Бојана Јовановића, која сном кодира Сопство, или Сопством сан, говори управо и о томе. Требало би нам доста простора да свако поглавље обрадимо како заслужује. А то ће рећи у разговору са аутором, са причама и тумачењима наших и његових снова, о додирним тачкама са стваралаштвом, о књизи која ће, надам се, после овога уследити. Али, ред налаже да почнем од почетка.

Полазим од тврдње Бојана Јовановића да је „Сан стваралаштво које се завршава буђењем”, нужно наилазећи на питање да ли смо ми ухваћени у мрежи снова ловци или ловина. Да ли смо они који мрежу бацају или они који се у мрежу хватају. Јер сваки сневач је једини власник свог сна, све док га не исприча другима. Тада сан постаје колективна својина, постаје наратив. Богатство те имовине не мери се материјалним мерилима већ његовом испреплетеношћу митовима, визијама, легендама, обичајима, алхемијом, традицијом, баштином, и све то упаковано у несвесно даје леп и обилат дар ако сневач уме да га отвори. Сан је дакле индивидуална творевина са којом можемо учинити шта год хоћемо, можемо

да га памтимо, заборавимо, запишемо, тумачимо или занемаримо. Али ако је сан стваралаштво које се завршава буђењем, како Бојан Јовановић тврди, тумачење сна је веома значајно јер је пут до тајне, пут до Сопства, пут до Бога. А и стваралаштво свој пут пролази тражећи исто. „Уметничко стварање идентично је процесу сањања”, пише Јовановић. У сну, као и у стању дубоке инспирације постоји неко ко руководи целом драматургијом, неко чијим разлозима, мотивима, метафизици и порукама које шаље, стреми наше несвесно кроз сан и кроз стваралаштво. Зато је важно да сан декодирамо сећајући се међу осталима и Талмуда – како се сан протумачи тако ће се и десити. Бојан Јовановић зна да је језик снова *заборављени језик*, покушава да, заснивањем антропологије снова, повуче паралелу између индивидуалног и колективно несвесног и удружи их у разрешавању тајни снова. Тајни стваралаштва којој се, упркос свим настојањима, естетика није много приближила. Можда нешто више филозофија уметности или психологија уметности. Мада је и у стваралаштву и у сневању један од најбитнијих елемената управо контекст. Дакле не само текст уметничког дела и сна него и њихов контекст. и да би тај задатак који је себи поставио прошао научнички доследно, Јовановић у дијалогу са свима онима који су се том грађом бавили, од Артемидора из Далдиса, Платона, Аристотела, до Фројда, Јунга, Роже Кајоа, Настовића, Требјешанина, Јеротића и других, успоставља антропологију снова инсистирајући на вертикалном сагледавању, дакле гледању кроз слојеве митова, легенди, визија, алхемије, мистерија, магије, ентологије, баштине у исто време. То је прави поглед у дубину који ће, сви су изгледи, једини дати целовите резултате а тежња ка целини равна је вечитој тежњи човека за бесмртношћу.

Пре свега, да упитамо ову изванредну књигу која се, мада научно дела, чита са знатижељом равном оној када у рукама држите одличну документарну уметничку прозу, дакле да упитамо књигу због чега је њен поднаслов увод у антропологију снова? Ево одговора аутора на самом почетку књиге „Суштина антрополошког приступа сновима огледа се у контекстуалном сагледавању и тумачењу, који подразумева њихову вертикалну димензију која сеже до архаичних слојева и облика древне праксе”. Дакле снове које сањамо можемо разумети само у контексту вишедимензионалности и то сагледавајући кроз призму вертикале. Ако је прачовек сањао по истим принципима као ми данас, а логично је да је тако, он је за разлику од нас, умео да декодира снове. Зашто? Једноставно јер је био ближи и себи и природи. Јер је још владао *заборављеним* језиком, зависећи од тумачења својих снова око сетве, жетве, лова, временских прилика, јер

„Сањање је урођени, наслеђени образац рада несвесног”, пише Јовановић, а несвесно увек зна више од свести.

У великој синтези лектире о сновима Бојан Јовановић у овој књизи упућује на Фројдову поделу снова на манифестни и латентни слој, правећи одмах свој приступ јасним: „Антрополошки приступ сновима претпоставља диференцирање предмета разматрања на област у којој се снови доводе у везу са непосредном животном праксом и на сферу у којој се транспоновани механизам сна може препознати у разноврсним облицима културе”. Заправо се битан аспект рада сна, пише Јовановић, огледа у тежњи да се скривени, латентни сан претвори у манифестни. Бојан Јовановић зато инсистира да се та велика, богата грађа, која у себи садржи слојеве градивних елемената од много пре и из вечног сада, проучава у равни вертикале. Дакле погледом кроз све те слојеве до самог почела и настоји да нам покаже пут до одговора на питање каквим тумачењем открити значење снова. Узимајући наравно у обзир да се човеков живот састоји од два важна сегмента сна и јаве, као дан од светла и таме. и да је у сну долазак до разрешења проблема јаве увек на граници могућег. Јава и сан, тама и светлост. Мада су, каже наш аутор, границе у сну условне. При својој врло минуциозној анализи тако комплексне грађе као што је набројана, инсистира, да се у сну налази време које се креће у обрнутом смеру, те нам се због тога чини да смо јако дуго сањали један сан, а да он заправо није трајао толико. Обрнемо ли време, рећи ће Мирча Елијаде, имаћемо утисак да присуствујемо увек изнова стварању света. Међутим, оно што је битно, Бојан Јовановић из ове тезе изводи закључак да је самим тим измештање субјекта у сан, као и у случају ритуала, стања екстазе, визија, и смештање појединца у сферу колективног, уствари човеков начин да не буде сам у својим анксиозностима и да продужи време. Пошто је његова тежња за бесмртношћу одвајкада неупитна.

А шта је заправо циљ декодирања снова, то враћање на језик који је човечанство давно знало и разумевало, сећање на ванчулну комуникацију која је развојем говора закржљала. Декодирањем снова дошло би се до истине представљене самим Богом, каже Бојан Јовановић у овој књизи. и на тај начин бисмо дошли ближе и решењу тајне стваралаштва. Али како када је сваки сан индивидуалан, те га не можемо тачно тумачити на основу сановника, јер за сваког сневача један исти сањани садржај значи нешто сасвим друго. Одговор је – правим тумачењем сваког појединачног сна. Ето *raison d'etre* за бављење нашим сновима, који могу да нас упозоре, саветују, надахну, да пророкују нашу судбину. Да,

човек је заправо сам у свом сну тако блиском смрти. Али када тај свој сан исприча он постаје део колектива који при-ма, памти и тумачи сневани текст. А када сан постаје на-ратив, и што је литерарније испричан, каже Јовановић, тим је занимљивији и лакши за тумачење. и може да постане књижевност.

Аутор књиге *Онирички код* подсећа нас на различитост бо-гова близанаца – Хипноса, бога сна и Танатоса, бога смрти, и каже да је сваки сан смрт у малом. Можда баш није тим речима рекао, али песник у њему опростиће песнику у мени. има једно поглавље књиге у којем се говори о сну који над-владава смрт у којем је Бојан Јовановић записао: „Решење настављања живота као јединке могуће је само изван датог простора и времена”, цитирајући Витгенштајна, „јер не може се решити смрт”, пише Јовановић, „у оквиру постојећих просторно – временских координата, па човек стално помера границе моћи”... „Архаична интензивирања, архаичне технике екстазе, јогистичке методе саморазвоја, мистична искуства и колективни празници карактеришу и излазак из времена и његову релативизацију. Доживљај изласка из времена поистовећује се приступом вечности и представља наднаравно искуство”. Најзад, вечност! Та велика чежња и нада човечанства и стваралаца!

И да останемо код те теме. Књига садржи много, много више од онога што се о њој може написати у једном кратком тексту, али, као и свака изузетна књига, има тенденцију ширења и заслужено стижете до тачке у којој стварање и сањање постају сасвим блиски, скоро да се додирују, што је и најузбудљивија поента читања ово штива: „Тумачење и разумевање распаљује божанску искру у сневачу, да након буђења овлада том судбинском датомшћу и сагледа моћ својих речи које испредају причу у сну.” „Сан је, дакле књижевна форма у којој је квалитет ониричког створен књижевним средствима идентичним осећању које имамо док сањамо”.